

تحلیل فضایی - کالبدی و شناخت عناصر هویت بخشی در شهرهای اسلامی (محدوده مورد مطالعه شهر گله دار)

سامیه قوسی^۱، وحید رستمی فرد^۲

^۱ کارشناسی ارشد جغرافیا گرایش اقلیم شناسی

^۲ کارشناسی ارشد علوم سیاسی

چکیده

سیما و نماهای یک شهر، انتقال دهنده ی مفاهیم اعتقادی، اجتماعی، فرهنگی و بازتابنده هویت آن شهر هستند در سیمای تمامی شهرهای دنیا اسلام خود آینه ای است بر مظاهر تمدن اسلامی، اسلام در عین جهان شمولی در شهر زاده شده و در شهر گسترش یافت که کیفیت ساخت شهر در اغلب موارد در ارتباط مستقیمی با کیفیت کالبد و ساخت آن داشته است از همان قرون اولیه اسلامی بنای مساجد نقش ویژه ای در شکل گیری و توسعه شهرهای اسلامی در تمام قلمرو اسلام داشته است بطوریکه علاوه بر جنبه کارکردی در سازماندهی فضاهای شهر نیز این نقش بسیار برجسته بوده است. در پژوهش حاضر به دنبال پاسخگویی به سوالاتی از این قبیل هستیم که چه عواملی و عناصری در پیدایش چهره اسلامی به شهرها نقش ایفا می کنند و چگونه میتوانند بستری مناسب برای زندگی شهروندان فراهم آورد. در این راستا پژوهش حاضر تلاشی است جهت شناخت و معرفی اجمالی ویژگی فضایی - کالبدی شهر گله دار، توجه به مصالح و فرم های سنتی و بومی بازار؛ مساجد تا به امروز و به هم خوردن تعادل های زیستی و بومی در محیط های شهر. در راستای رسیدن به اهداف، این مقاله از روش توصیفی - تحلیلی بهره برده که عناصر و ساختار معماری شهرهای اسلامی که بر تبعیت از جهان بینی اسلامی شکل گرفته اند، مورد بررسی قرار گرفته است.

واژه های کلیدی: شهر اسلامی، معماری، عناصر، فضای کالبدی.

مقدمه:

شهر جایی است که تعاملات شهری در آن موضوع پیوند خورده و مردم حس شهروندی نسبت به شهر خود دارا می باشند لذا شهر اسلامی به شهرهایی اطلاق می شود که در سرزمین هایی دارای فرهنگ و اعتقادات نشأت گرفته از پیدایش اسلام ایجاد شده و رشد یافته اند که هویت اسلامی در این مجموعه بصورت منظمی در آمده و آداب و رسوم را برای خود ابداع کرده است (کرون و برون^۱، ۲۰۰۶). عبارتی دیگر وقتی یک شهر یا جامعه رشد می کند، بخشی از صفات هویتش در جریان رشد تغییر میکند و ساماندهی جدیدی می یابد در این ساختار باید هویت شهری بعنوان یک معیار برای توسعه و عاملی برای ارتقای کیفیت محیط مطرح شود (رضایی، ۱۳۹۰). از دیر باز تاکنون بناهای مذهبی یکی از اساسی ترین عناصر شکل دهنده ی شهرهای اسلامی بوده و تداوم حضور بناهای مذهبی در فرم و ساختار شهر از زمان ایجاد اولین شهرهای اسلامی تاکنون با حیات آنها همراه بوده است در این میان مسجد در ساختار شهر اسلامی بعنوان مهم ترین عناصر کالبدی شهر جایگاه ویژه ای را بخود اختصاص میدهد (بهزاد فر، ۱۳۸۷). در حال حاضر شهرهای ما با نوعی دوگانگی بین کالبد جدید و قدیم روبرو شده اند که این دوگانگی ناشی از تضاد بین الگوهای فکری گذشته با الگوهای فکری مدرن که امروزه برای ساخت و سازهای شهرهایمان از آنها استفاده می کنیم؛ می باشند. برای این منظور ابتدابه بررسی اصول منتج شده از اسلام که در زمانهای گذشته باعث وحدت بخشی به شهرها می شده پرداخته و سپس به ارایه ساخت عناصر اصلی شهر اسلامی گله دار می پردازیم.

شهر سازی اسلامی:

شهرسازی اسلامی مشتمل بر مبنای نظری و تئوری های مربوط به اصول و ارزش های است که باید در طراحی با برنامه ریزی محیط زندگی مسلمانان رعایت شوند و بر روابط انسان با محیط «طبیعی یا مصنوعی» و همچنین با سایر هموعان خویش در «جامعه» حاکم باشد. باید توجه داشت که شهر اسلامی با آگاهی از دستورات اسلام برگرفته از سنت و قرآن و شرایط محیطی و اجتماعی و فرهنگی، در آن شهر زمینه سازی و تجدید عینی پیدا کرده است (نقی زاده، ۱۳۸۹؛ علیزاده و همکاران، ۱۳۹۰)، اصول و معماری اسلامی که رأس آن معماری اماکن مذهبی و مساجد قرار دارد در چهار دسته قرار می گیرد.

مردم داری: به معنای داشتن مقیاس انسانی است که میتوان آن را در عناصر مختلف شهرسازی اسلامی مشاهده نمود

نیارش: به مجموعه چیزهایی که بنا را نگاه می دارد نیازش اطلاق می شده که شامل استاتیک بنا، علم یا فن ساختمانی و مصالح شناسی آن است

خود بسندگی: بدین معنا که سازندگان بنا سعی می کند مصالح مورد نیاز خود را نزدیکترین مکانها با ارزان ترین بها بدست آورند.

درون گرایی: در ساخت یک بنا و نحوه ارتباط آن با فضای خارجی لحاظ می گردد به این معنا که بنا به گونه ای ساخته شود که تمام فضای درونی آنرا در ارتباط مستقیم قرار گیرند (پیرنیا، ۱۳۷۴). سیمای شهرهای دوره اسلامی مانند دوران پیش از اسلام در ایران، از ۳ بخش اصلی به نام های کهن دژبخش حکومتی، مقر حاکم و برخی نهادها های حکومتی عمدتاً در وسط شهر روی تپه ای طبیعی بنا می شده تا از نظر دفاعی در وضع مناسبی قرار داشته باشد، کیاخره عنوانی که پیش از اسلام به این بخش اختصاص داشت (کیانی، محمد یوسف ۱۳۸۷).

¹ crow, brown

عناصر اصلی شهر اسلامی گله دار - مسجد جامع

در شهر اسلامی مذهبی گله دار که شهر وحدت و برادری می باشد دارای مذهبی شیعه (۳۵٪ و اهل تسنن ۶۵٪) در این شهر در کنار هم و با هم زندگی می کنند سرانه مسجد ۲۷ باب در شهر گله دار بر جمعیت ۱۴ هزار نفر می باشند (سالاری سردری، ۱۳۹۲). مسجد جامع گله دار در گذشته به دلیل سهولت دسترسی، از اهمیت خاصی برخوردار بوده است. مسجد بعنوان خانه ای است که از آن خدا بوده و هیچ مالک زمینی نداشته که مردم برای حضور در آن ملزم به کسب اجازه از او باشند. همچنین احداث این مسجد در فاصله ۱۵۰ تا ۲۰۰ متری این امکان را برای ساکنان فراهم می نمود تا با شنیدن صدای اذان از ساعت ادای نماز آگاه شوند. ساختمان مسجد همواره در مسیر گذرگاه اصلی محلی و شهری بوده بگونه ای که تمامی مسیرهای حرکتی در شهر به آن ختم می شده اند و هیچ گاه دور از دسترس مردم نبوده است که مسجد جامع در میان اندام های درون شهری همیشه مکانی ویژه داشته واز دیگر اندام های نمایان تر و چشمگیر تر بوده است و محلات در راستای مسجد جهت می یافتند آمیختگی ودر هم تنیدگی مسجد در درون محلات و تداوم بصری و محیطی آن موجب تقویت حس مکان در ناظران، عابران و ساکنان محیط های شهری می شده است و همچنین کاربری های خرده فروشی ها، تجاری، فرهنگی و... سبب افزایش میزان میزان مطلوبیت محیط برای افراد جامعه می شده است (پارسی، ۱۳۸۸). در حال حاضر شهر گله دار با نوعی دوگانگی بین کالبد جدید و قدیم روبرو شده اند که این دو گانگی ناشی از تضاد بین الگوهای فکری مدرن که امروزه با ساخت وسازه های مدرن که با ورود خیابانها «معلم، بسیج و...» و میادین «امام، قرآن و...» باعث تغییرات ساختاری در این شهر شده اند متأسفانه در مجاورت مسجد جامع حاضر کاربری هایی احداث می گردد که هیچ گونه سنخیتی با فضای روحانی و سیمای اصیل آن ندارند واز طرفی در برخی موارد مشاهده می گردد، استفاده از عناصر و اجزاء هویت بخش خلق فضایی آرام جهت عبادت... نادیده گرفته می شود و مسجد صرفاً با تابلوی ورودی آن قابل تمایز از فضاهای مجاور خود است، ابنیه ی مجاور مسجد جامع نیز هیچ گونه سنخیتی با فضای روحانی و سیمای اصیل آن ندارند. از جمله دلایل ایجاد چنین فضاهای ناهمگونی می توان مواردی چون برهم خوردن نظام استقرار صحیح دانه ها در بافت های شهری و به تبع آن محله بندیها، افزایش قیمت زمین، دخیل شدن سلیق شخصی و غیر کارشناس در احداث مسجد جامع، غلبه موضوعات اقتصادی بر تفکر ایجاد یک کالبد مذهبی و... دانست به همین صورت کالبد و سیمای مسجد هیچ گونه جذبه ای بصری برای اهالی این شهر ایجاد نمی کند و همین موضوع از جمله مهم ترین دلایل تضعیف ارتباط اهالی شهر با مسجد به شمار می آورد. پس بر مردم و نهاد های تصمیم گیری و تأثیر گذار واجب است که حداکثر تلاش خود را به کار گیرند تا بتوانند جایگاه مسجد را در زندگی و بافت های شهری حفظ کنند لذا طراحی مسجد جامع با توجه به نیاز های شهروندان در دنیای معاصر صورت پذیرد واز دیگر سو باید کارکردهای اصلی و گذشته نیز به مسجد جامع برگردانده شود (جوان آراسته، ۱۳۸۶).

تصویر شماره ۱: میدان امام خمینی (وحدت) گله دار

عناصر اصلی شهر اسلامی گله دار - بازار

بازار یکی از عناصری است که در تمدن های مختلف نمود بارز داشته و در عین بر عهده داشتن نقش رونق اقتصادی محل شکل گیری بسیاری از حرکت های فرهنگی و سیاسی نیز بوده است. بازار نیز چون مسجد از اشکال بسیار ساده آغاز کرده و در دوره تحول خود به پیچیدگی فضایی و انتظام کامل دست یافته است بازار پدیده ای است شهری و در عین حال عاملی است برای پیدایش شهرنشینی و همواره بعنوان بافت تغذیه کننده اصلی شهر انجام وظیفه کرده و میکند (شفقی، ۱۳۸۷).

بازارها در ایام قدیم در شهر گله دار بیشتر مکانی برای شکل گیری فعالیتهای اجتماعی و صنفی، بصورتی که بسیاری از مراودات اجتماعی - انسانی در آن اتفاق افتاده است و شدیداً تحت تاثیر مقر مسجد جامع بوده و مسیر اصلی تردد در شهر را فراهم می آورده است بعد از تحولات مدرنیسم در این شهر مهم ترین کارکرد این عنصر یعنی مکان فعالیت اقتصادی حفظ شده و وظیفه دیگر آن یعنی مسیر دسترس ضعیف شده است این کارکرد بر بزرگراه، خیابان های اصلی، بلوار ها و میادین تأسیس شده در محدوده شهر گله دار محول شده است. با ورود ماشین به بافت شهر مورد نظر، نظام فعالیت و حرکت در این شهر تغییر نموده است از مهم ترین تغییرات می توان احداث خیابان ها و میادین تأسیس شده در محدوده شهر گله دار حول میدان امام که مبتنی بر وحدت دینی و مدیریت دینی شکل گرفته و سازمان قضایی شهر با این عنصر معنا پیدا می کند و مسیرهای رفت و آمد به این مرکز ختم می شود مرکز اصلی بازارها می که با سقف طاق گنبدی یا سقف طویل به سبک بازارهای ترکی، عربی، ایرانی در این مکان تجمع و توسعه یافته است با این وجود در این شهر بازارها مرکزیت دارند و داخل حصار شهر بنا شده اند، بازارها توانست از منظر کالبدی نیز بعنوان یک عامل تأثیر گذار در این شهر عمل کنند تأثیر کالبدی بازار به مرور زمان به گونه ای خاص و پر اهمیت شد که در عنصر مهم در طرح و پلان اصلی شهر محسوب می شود و شریان

های مهم شهری بطرف بازار و ورودی های آن جریان می یافت وجود بازار در این شهر به آن اعتبار کالبدی و اجتماعی می داد بنوعی که همین امر موجب افزایش میزان ارزش زمین های مجاور در بازار می باشد (خسرو خاور، ۱۳۸۵).

عناصر اصلی شهراسلامی گله دار - خانه ها

اولین و پایداری ترین تأثیراتی که انسان از محیط کالبدی و فضای فرهنگی زندگی خود کسب می کند، در خانه و خانواده روی می دهد. خانه هر انسانی مأمن او و عهده دار تأمین دو دسته نیاز اصلی است با امنیت جسمی و امنیت روحی خانه هایی که کالبد شهراسلامی را شکل می دهند، از دو اقتضای اقلیمی و فرهنگی تأثیر می پذیرد (فیاض انوش، ۱۳۸۷). در شهر اسلامی گله دار در کهن هیچ نشانه ای از خانه در نخستین دخله میزان تمکن و دارای ساکن آن را مشخص نمی کرد آنچه محلات زیبا را از خانه های ساده تفکیک می نمود، وجود مجموعه های ساده و متحد الشکل بود و نیز در حال حاضر با روند و پیشرفته شدن شهر گله دار، در این شهر چهره تازه ی اسلامی بخود گرفته و مسلماً ساختمان هایی با اصول و اساس ساخت و ساز شهری با طول عمر بیشتر و دوام پایداری بخود گرفته اند که در آن تفکیک حریم های خانوادگی از فضاهای دیگر بصورت اندرونی و بیرونی در ساخت خانه ها و جدا سازی فضاهای اختصاصی از فضاهای عمومی، یعنی گذرگاه ها از طریق دیوار بلند و سر در ورودی برای کنترل رفت و آمد به فضاهای اختصاصی و حیاط ها از اصول کلی طراحی خانه ها در معماری و شهر سازی اسلامی است واحد های مسکونی اغلب دارای مدخل ورودیبه شکل L بوده تا از دید جلو گیری کنند.

عناصر اصلی شهراسلامی گله دار - شبکه ارتباطی

شبکه ارتباطی بر حسب مختلف و نیازهای گوناگون شکل می پذیرند، در گذشته احداث شبکه معابر در شهر اسلامی گله دار از اصول های خاصی پیروی می کرد

- راههای اصلی کاروان که از مناطق اطراف پس از ورود به شهر تقریباً بطور مستقیم به مسجد جامع ختم می شد.
- بسنده کردن به کوچه ها ی تنگ و باریک با عنوان شریان های گذرگاهی در سطح محله.
- پرهیز از احداث خیابان های وسیع.

بدین علت که خیابان ها و معابر رابطه ی تنگاتنگی با وسایل حمل و نقل معمولی و متداول داشتند و غالباً امور حمل و نقل اهالی این شهر از طریق چهار پایان صورت می پذیرفت که بوجود آمدن خیابان ها و راههای پرپیچ و خم ناشی از تاسیس بناهای جدید و بدون برنامه ریزی و ضرورت راه پیدا کردن به این بناها، در نظر گرفتن جهت وزش باد، و تابش خورشید که عوامل مؤثری در تعیین جهت ساختمانها و الگوی خیابان ها در این شهر می باشد و در نهایت تمام کوچه ها بوسیله خانه ها پوشیده بود و فقط در برخی نقاط و فضاهای خالی برای تهویه و نورگیری منظوری شوند بافت های پیوسته فضاهایی را آرایه می کردند که هر شهروند و عابر پیاده همواره خود را در فضا احساس می کردند (عبدالستار عثمانی، ۱۳۷۶). با استمرار یافتن و پیشرفت جهت گیری برنامه ریزی شهری اسلامی گله دار بیشتر بر روی طراحی خیابان ها ی عمومی شهر که اجزا و تاسیسات معماری اصلی را بهم مرتبط می سازند تکیه دارند و بر این اساس جهت و مقیاس آن ها را معین می سازند، بدین ترتیب خیابان ها و معابر شهر گله دار بتدریج از تنگی به فراخی می گرایید و راههای شهر به دودسته تقسیم می شدند، راههای عمومی که غالباً عریض و مستقیم (فضیلت، بزرگراه گله دار - دارالمیزان...) و معابر اختصاصی که غالباً با توجه به شرایط طراحی آن ها کم عرض و پیچیده اند. در حالی که خیابان ها و فضاهای عمومی این شهر بصورت سلسله مراتبی ساخته شده اند گرچه برفرم، نظم و ترتیب شکل گیر آن ها توجهی نشده است. طول و عرض خیابانها در این شهر وابسته به عوامل مختلف و متنوعی بوده برخی از این عوامل در اصل مرتبط به برنامه ریزی شهری شهر بوده اند و برخی دیگر مرتبط به موقعیت طبیعی، آب و هوا، نقص و کاربرد این خیابان ها و علاوه بر این، رابطه نزدیک این خیابان ها با ارزش های اسلامی و عادات سنن اهالی مردم این شهر می توان بحساب آورد.

عناصر اصلی شهراسلامی گله دار - حسینییه و تکایا

حسینییه ها و تکایا، عامل مهمی در بازگویی فرهنگ اسلامی در طراحی فضاهای باز شهری بوده اند و از این نظر اهمیت ویژه ای دارند در این راستا برخی از دلایل اهمیت آن ذکر می شود.

- ۱) غالب حسینییه ها و تکایا در بافت های تاریخی شهرهای ایرانی، از آن جهت که بخشی از فضاهای باز شهری بوده اند، نه تنها از مکان هایی در دیگر کشورها، بلکه عنصری مشخص در هویت شهرهای ایران قلمداد می شود.
- ۲) حسینییه ها و تکایا بدلیل کمبود فضاهای باز در ساختار فضایی شهرهای مسلمین تحقیق کرده اند، به عدم وجود فضاهایی از نظر ساختارفضایی و اهمیت اجتماعی عملکرد شهری باشند لذا چنین گمان می شود که ساختار فضایی شهرمسلمین فاقدفضایی باز و وسیع می باشند (امین زاده، ۱۳۹۰). بطورکلی مکان یابی حسینییه شهر اسلامی گله دار در راستای بازارها واقع شده است این مکان وبه ویژه در ایام سوگواری، خصوصا محرم برای مراسم تعذیه خوانی، پرده خوانی و سینه زنی استفاده می شود. در این ایام مکان را سیاهپوش کرده آن را با طوق و نخل و علامت و کتل آذین می کنند. هدف از بررسی طراحی حسینییه در این شهر شناسایی و تداوم اصول وارزش هاست که مهم ترین آنها ارتباط با مکان یابی، تجلی مفاهیم غنی نمادین و انعطاف پذیری این فضاست، علاوه برکیفیت کالبدی، یکی از مهم ترین معیارهای ارزش این فضاها، میزان مشارکت مردمی در ساخت و تجهیزات آن هاست. مردم وساکنین این شهر، خود آن را می سازند و نگهداری می کنند واز آن بعنوان نماد اجتماعی و محلی نام می برند.

ضوابط و شاخص ها

ضوابط و شاخص های کلی با شناخت عناصر سازنده که در فرایند تهیه اجرای طرح های شهرسازی و فضاهای شهری در شهر نمونه «گله دار» در موارد زیر الزامی است:

- در نظر قرار دادن کالبدی مسجد جامع در هر گونه اقدامات کالبدی نظیر طرح های توسعه با بهسازی، مرمت
- استفاده از هنرهای اصیل اسلامی و بومی در طراحی و ترکیب نماهای مسجد جامع و پرهیز از ابداعات غیراصولی و یکسونگری در سیمای بصری مسجد که مخدوش کننده هویت مسجد هستند.
- حفاظت و صیانت از بناها و بافت های فرهنگی وارزش های پنهانی آنها
- حداکثر تلاش طراحان و برنامه ریزان شهری در ساختار فضایی شهرهای جدید ما بر اساس فرهنگ و اندیشه بشری اسلامی شکل گیرند.
- الگوی جدیدی بر نظم دادن و هویت کالبدی ناموزون بافت های پیرامونی است.
- بهره گیری از فناوریهای نوین صرفا در جهت استاندارد کردن، افزایش کیفیت های تنوع مصالح بومی قابل توصیه است. به کارگیری فناوری های نوین نباید مانع از هماهنگی طرح معماری بناها با زمینه تاریخی، طبیعی و فرهنگی شود.
- فراهم نمودن زمینه های مناسب جهت بهبود ساختار اجتماعی شهر و ایجاد تقویت سرمایه اجتماعی در این شهر
- داشتن چارچوب کالبدی مناسب برای ساخت و سازها که ضروری و بارز است.
- رایج راهکارهای توسعه و ارتقای کیفی فضاهای شهری، به منظور افزایش تعاملات اجتماعی و تنظیم جریان حیات مدنی در طرح های توسعه شهر الزامی می باشد.

نتیجه گیری

هویت، پدیده ای است که در بستر تاریخ یک جامعه شکل می گیرد. با گذر زمان این حس هویت در فرد درونی می شود و رفتار فرد را هدایت و نهایتا جامعه را یکپارچه می کند. وحدت رفتاری ایجاد شده در سطح جامعه، کالبدی را جستجو می نماید

تا نیازهای رفتاری و روانی فرد و جامعه را برطرف نماید. شهر اسلامی نیز با طرح ایدئولوژی خاص خود، رفتار خاص خود را طلب می نماید که در کالبد خاص خود قابلیت اجرا می یابد. شهر اسلامی با مرکزیت مسجد شکل می گیرد، با محوریت بازار توسعه می یابد و با شکل گیری محلات در پهنه ی خود منتشر می شود. براین اساس مساجد بویژه مسجد جامع بعنوان مهم ترین نقطه عطف، بیشترین جاذبه داشته است. همچنین سیمای فیزیکی کالبدی شهراسلامی گله دار مبتنی بر قرارگیری مساجد دو مذهبی کنار همدیگر این پتانسیل آشکار، کمک کننده ویاری دهنده به مدیریت مشارکتی و پایدار مبتنی بر الگوی اسلامی در این شهر است. همه ی اینها خود دلیلی بر پایبندی مردم این منطقه به احکام شرعی و سنن دینی می باشد.

منابع

۱. اکبری، بهمن (۱۳۵۵)، «بحران هویت و هویت دینی»، فصلنامه پیک نور، سال ۶، شماره ۴ تهران، صص ۲۳۱-۱۲۱.
۲. امین زاده، بهناز ونقی زاده، محمد، (۱۳۸۱) «آرمانشهراسلام: شهرعدالت»، نشریه صفه، سال دوازدهم، شماره ۳۵، تهران صص ۳۱-۲۰.
۳. بهزاد فرد، مصطفی (۱۳۹۲)، «هویت شهر: نگاهی به هویت شهر تهران»، نشر شهر تهران وابسته به سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران.
۴. خاکساری، علی (۱۳۸۸)، محله های شهری در ایران، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی. خیرآبادی، مسعود (۱۳۷۶)، «شهرهای ایران»، ترجمه حسین حاتمی نژاد و عزت الله، نشر نیکا.
۵. جوان آراسته، حسین، «کارکرد مسجد در حکومت نبوی حکومت اسلامی»، سال دوازدهم، شماره اول، صص ۱۳۸ تا ۱۴۴.
۶. پارسی، حمید رضا، (۱۳۸۸)، «شناخت محتوای فضای شهر»، مجله هنرهای زیبایی، شماره ۲۷.
۷. ربانی، رسول (۱۳۸۵)، «جامعه شناسی شهری»، انتشارات دانشگاه اصفهان و انتشارات سمت.
۸. روزنامه دنیای اقتصاد، شماره ۲۸۹۶، پنجشنبه ۲۹ فروردین ۱۳۹۲. رهنمایی، تقی و شاه حسینی، پروانه (۱۳۸۶)، «فرآیند برنامه ریزی شهری ایران»، انتشارات سمت. ریمون، آندره (۱۳۷۰)، «شهرهای بزرگ عربی اسلامی»، ترجمه حسین سلطان زاده، آگاه.
۹. سالاری سردری، فرضعلی (۱۳۹۲)، «شهر مساجد، شهروحدت و برادری، اینجا شهرگله دار»، صفحه اینترنتی <http://www.aftabir.com>
۱۰. سعیدی رضوانی، عباس (۱۳۶۷)، «بینش اسلامی و جغرافیای شهری»، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، شماره ۸.
۱۱. سلطان زاده، حسین (۱۳۶۲)، «روند شکل گیری شهر و مراکز مذهبی در ایران»، آگاه.
۱۲. شفق، سیروس، (۱۳۸۷) «پیش درآمدی برشهراسلامی و افتراق آن برشهر غربی»، مجموعه مقالات نخستین همایش آرمان شهراسلامی، انتشارات دانشگاه اصفهان، چاپ اول.
۱۳. شفق، سیروس (۱۳۸۰)، نقش بازار در ساختار فضایی شهرهای اسلامی، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، سال چهاردهم، شماره پیاپی ۵۲ و ۵۳
۱۴. عبدالستار عثمانی (۱۳۷۶)، محمد، «مدینه ی اسلامی»، ترجمه علی چراغی، انتشارات امیرکبیر.
۱۵. فیاض انوش، ابوالحسن ونسایبی زاده، عباسعلی (۱۳۸۷)، «شاخه های کالبدی و فرهنگ خانه (منابع اسلامی)»، مجموعه مقالات نخستین همایش آرمان شهراسلامی، انتشارات دانشگاه اسلامی
۱۶. کیانی، محمد یوسف، (۱۳۸۷)، «معماری ایران در دوره ی اسلامی»، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)
۱۷. نقی زاده، محمد، (۱۳۸۹)، «تاملی در چیستی شهر اسلامی»، سال اول، شماره اول، تهران، صص ۱-۱۴

Spatial - Physical Analysis and Identification of Identity-making Elements in Islamic Cities (Case study: Galedar city)

Samieh Ghosi¹, Vahid Rostamifard²

Master of Geography, Climatology

Master of Political Science

Abstract

The view or prospect of a city conveys religious, social and cultural concepts and reflects the city's identity. In the view of all cities of the Islamic world, Islam is a mirror reflecting the Islamic civilization. Despite universality of Islam, it was born and developed in cities so that the city construction quality is in most cases directly related to its physical quality. Since the early centuries, the construction of mosques has played a special role in the formation and development of Islamic cities in the whole territory of Islam so that this role has been prominent in the organization of the cities' spaces in addition to its functional aspect. We seek in this research to determine what factors and elements play a part in the emergence or formation of the Islamic view of cities and how they can pave the way for citizens' lives. To achieve this, the present research is an attempt to identify and introduce the spatial-physical features of Galedar City, focus on the traditional and indigenous materials and forms of the market and mosques up to the present time and the environmental and ecological imbalance in the city. For this purpose, this paper uses a descriptive-analytical method to investigate the architectural elements and structure of Islamic cities in compliance with the Islamic worldview.

Keywords: Islamic City, Architecture, Elements, Physical Space

---